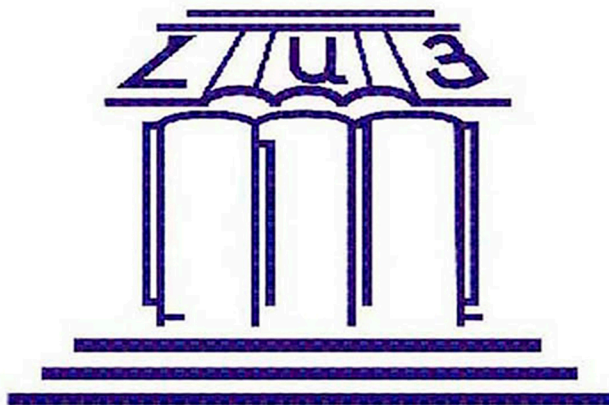

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

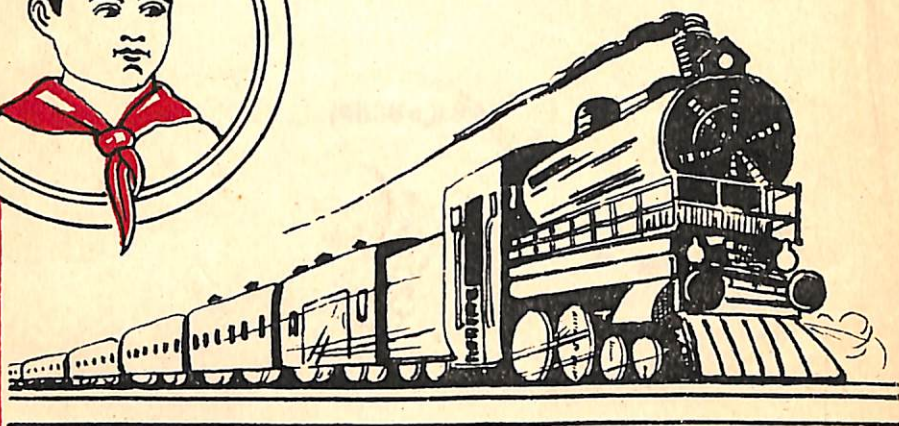
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԱՀԱՐՈՆ

ԲԱՅ ԴԻՈՂԵՐԸ

ИНСТИТУТА
ВООТОВОЖДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ՊԵՏՅՐԱՏ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1931

891.990

Ա-42

2011-05 144
2 FEB 2013

891.995
U-42

Ա. Հ. Ա. Ր. Ո. Ն.

Ք Ա. Զ Պ Ի Ո Ն Ե Ր Ը

(ՊԱՏՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ)

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

Պ Ե Տ Տ Ր Ա Տ 1 9 3 1 Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

ՔԱՋ ՊԻՈՆԵՐԸ

Փետրվար ամսի մի ցուրտ առավոտ եր: Ջրունախա-
որն քամին փչում էր մեծ քաղաքի վրա և փողոցների ու
կտուրների ձյունը սրբելով՝ շփում այս ու այն կողմ, նը-
վում էր հեռազրաթելերի արանքներում, ծխնելույզների
մեջ:

Քաղաքը կամաց-կամաց սկսում էր զարթնել: Ավտո-
ներն աղմկում էին ու սլանում փողոցների միջով: Մար-
դիկ յերևում էին այս ու այն տեղից, շտապով անցնում
ու ծածկվում տների մեջ, դործարաններում:

Ցուրտ էր, սաստիկ ցուրտ:

Քամին փչում էր կատաղությամբ և գործարանների
բարձր ծխնելույզներից խլում էր ծուխն ու լուծում ողի
սառ հոսանքի մեջ:

Քաղաքի հյուսիսային ծայրամասում գտնվող յերկա-
թուղային բանվորների նորակառույց հանրակացարանում
կյանքը զարթնել էր արդեն:

Հանրակացարանի յերկրորդ հարկի մի սենյակում ապ-
րում էր սլաքավար Իվան Մարաիրոսյանն իր յերկու յե-
րեխաների ու կնոջ հետ: Այդ առավոտնա գնացել էր ար-
դեն աշխատանքի: Տաքուկ սենյակում, իր անկողնի մեջ
դեռ քնած էր Իվանի մեծ վորդին՝ պիոնը Վարդգեսը:
Նրա փոքր քույրը՝ վոսկեմագ Լիզան զարթնել էր արդեն
և նստած անկողնի մեջ, իր ձեռքով կարած շուերն էր հագ-
յնում հորաքրոջից նվեր ստացած տիկնիկին և գունավոր,

Պետերատի տպարան
Դավիթ № 6563 (P)
Պատվեր № 3627
Հրատ. № 1720
Տիրած 4000
▽

60710-67

պատկերազարդ մի դիրք դրած վերմակի վրա, մեղմիկ ու
զվարթ պատմում էր նրան նկարները մասին և կարգում
մեծ տառերով տպված փոքրիկ պատմվածքը: Իսկ մայրը,
նոր զոգնոցը կապած, թիթեղե վառարանի վրա նախաճա-
շի պատրաստութուն էր տեսնում:

Ժամի 9-ին մոտ էր արդեն:

Դազադած քամին մոլեղնում էր, սուլում փողոցների
մեջ, քսվում էր պատերին և ծեծում փակ պատուհաննե-
րի չեղիամածածկ տպակները:

Յեվ մայրը մտածում էր.

— Այսոր վազգեստ դպրոցից թող մի քիչ ուշանա,
դեռ չեմ արթնացնի, այս սարսափելի ցերեկն կարող է մըր-
սել և հիվանդանալ:

Քնած վարդգեսը շուռ չեկավ իր անկողնում: Մայրը
կարծեց արթնանում է, բայց նա դեռ քնած էր անուշ լի-
րագներով:

Իբր թե դպրոցումն է: Փետրվարյան հեղափոխության
տարեգարձի առթիվ աշխուրհուրդը ցերեկույթ է կազմակեր-
պում: Դառնիկը ցուցակագրում է սրան ու նրան, վեր
մասնակցեն հանդեսին. Ինքն ել ցուցակագրվեց վստանա-
նավոր արտասանելու համար: Ահա տոնի որն արդեն...
Դպրոցի դահլիճը լիքն է ծալրից ծալր. ինքը բեմի վրա-
յից արտասանում է անդիր սովորած վստանավորը... վեր-
ջացրեց: Բոլորը ծափ են տալիս, ժպտում են, տրախ են:
Դպրոցի վարիչ ընկ. Առկասյանը ծիծաղկոտ աչքերով նա-
յում է իր ակնոցների տակից և ծափ է տալիս... քառա-
ձայն խոմբը չերգում է...

Քամին դրսից ծեծում էր պատուհանների տպակնե-
րն ու սուլում պատերի տակ:

Վարդգեսը նորից դարձավ անկողնի մեջ, աչքերը բա-

ցեց, նայեց իր շուրջը և վեր թռավ պառկած տեղից ու
հասեց անկողնում:

— Մամա, դպրոցից խոմ չեմ ուշացել, ժամի քանի-
սըն է, — հարցրեց նա աչքերը տրորելով:

— Չե, սիրելիս, դեռ չես ուշացել, բայց վեր կաց, ար-
դեն ժամանակն է:

Վարդգեսն սկսեց հագնվել և նայեց պատի ժամա-
ցույցին:

— Վա՛յ, մամա, ասում ես չեմ ուշացել, բա սա լի՛նչ
է, արդեն իննից հինգ ըռպե չե պակաս:

— Լավ, լավ, հագնվիր, կաթը պատրաստ է, կխմես
և կգնաս:

Վարդգեսը շրթունքները կախեց, դժգոհության մի
քանի խոսքեր ասաց, արագ հագնվեց և վազեց լվացվելու:

2.

Քիչ անց պիտներ վարդգեսը դռքերի պայուսակը մեջ-
քին վազում էր փողոցով, վոր շուտ հասնի դպրոց:

Քամին ձյան մանրիկ հատիկները շփում էր նրա գեմ-
քին, վերարկույի փեշերը քաշքշում էր, ֆուռացնում և աշ-
խատում էր գլխարկը թռցնել գլխից: Նա հագիվ 13 տա-
րեկան կլինեք. նիհար էր մի քիչ, բայց աշխույժ էր ու
ճարպիկ: Նրանց դպրոցը գտնվում էր չերկաթուղու մյուս
կողմը և սովորաբար, չերը ուշացած էր լինում, կամ ժա-
մանակը քիչ մնացած, նա, փոխանակ փողոցներով գնալու,
ուղղակի կտրում էր բաց տարածութուններ, անցնում էր
չերկաթուղուց աֆն կողմը և վազվզելով հասնում դպրոց:

Այսոր ել նա այդ ճանապարհով գնաց, սառած ձյան
վրայից շտապով վազեց առանց խրվելու: Յերը վազելուց
սառն ողը շնչելով հոգնում էր, սկսում էր արագ-արագ
քալել և սրտնեղութունից չգիտեր լի՛նչ անել: Այդ որն

առաջին դասը թվաբանութիւնն էր. ուսուցչուհու տված 4 խնդիրներն էլ յերեկոյան լուծեց, մտածեց վոր վաղը բոլորից առաջ ինքը կմտտենա զբառախտակին և կլուծի տված 4 խնդիրներից վորն էլ վոր առաջարկելու լինի ուսուցչուհին և այդ ուրախ տրամադրութեամբ էլ քնեց, Իսկ այսոր ուշացել է այդ դասից: Յերեկ ընկերներն էլ կկարծեն, վոր Վարդգեսը չի կարողացել լուծել տված խնդիրները և դրա համար էլ դիտմամբ ուշացել է առաջին դասից:

Այսպես մտածում էր նա և հասել էր արդեն յերկաթուղուն: Արագ-արագ բարձրացավ թմբի վրա և ուզում էր անցնել, յերբ հանկարծ վտաքը սալթաքեց և ընկավ յերկաթյա զծերի մեջտեղը: Ծնկները սաստիկ ցավեցին, ճակատը դիպավ դիմացի ռելսին և մեկն ուռավ ընկույզի մեծութեամբ... սաստիկ ցավը մի կողմից, դպրոցից ուշանալը մյուս կողմից, սպա դաժան սառնամանիքն ու քամին... այս բոլորն աչքան ելին նեղել, վոր նա չկարողացավ դիմանալ, սկսեց լաց լինել ու թափ տալ վրայի ձյունը:

Հանկարծ, կարծես մեկը խփեց նրա մեջքին այնքան ամուր, վոր ձայնը մեկն կտրվեց... արցունքոտ աչքերը սարսափով չռած նայեց առջևի ճաքած ռելսին... աչքերն արագ-արագ թարթեց ավելի լավ տեսնելու համար և սակայն տեսածն իրականութիւնն էր. դիմացի ռելսը սաստիկ սառնամանիքից ճաքել էր ու բացվել մոտ մեկ գեցիմետր տարածութեամբ:

Վարդգեսը սոսկաց, դունատված նայեց իր շուրջը մարդ չկար, փոշ փոք չեր յերևում, միայն ձյունախառն քամին էր հոսողում, զարկվում էր հեռվի այս ու այն տան պատերին, վայում էր չարագուշակ և արշավում դաշտերի միջով:

Հեռվից, ձյան փոթորկի միջից մարդատար գնացքն

անավոր դրդոցով գալիս էր, վոր գնար քաղաքի կայարան:

Պիոներ Վարդգեսը սարսափեց... Պետք էր գնացքը փրկել: Նրա գլխում դարձան մեկը մյուսից արյունոտ, գարհուրելի պատկերներ... ահա այդ գնացքը ճաքած ռելսից դուրս կթռչի, վագոնները կգարկվեն իրար, կվշրվեն... հարցուրաւոր մարդիկ կմեռնեն, կվիրավորվեն, կթափվեն ձնեքի մեջ արյունալի... Չարգված վոսկորներով... փոքրիկ յերեխաներ էլ կլինեն... իր քույր Լիզիկի նման աղջիկներ... կմեռնեն անպաշտան, կվիրավորվեն կամ կՖանս առանց ծնողների, կդառնան վորբ, վորբ... սարսափելի չէ, սարսափելի... մամա, մամա ջան...

Պիոներ Վարդգեսն սկսեց ավելի սաստիկ լաց լինել, ճշալ, վոտները խփել գետնին: Նորից նայեց իր շուրջն արցունքոտ աչքերով. մարդ չկար... քամին էր սուլում և ձյունը շփում նրա յերեսին, աշխատում էր պոկել իր տեղից և կարծես մեկն ասում էր ներսից.

— Հիմար աղա, փախիր այդ տեղից, շուտ, հիմա կըմեռնես... այդ փոքրիկ մարմինդ կճխվի յերկաթե գնացքի տակ:

Մարդատար, ճեպընթաց գնացքը սուլում էր արագ-արագ. Սեւ ծուխը տալիս էր քամուն և սողում էր առաջ, մեծանում էր հետզհետե, աղմկում էր ու մոտենում: Իսկ պիոներ Վարդգեսը գլխարկը հանած շարժում էր բարձր դնալով գոռում կանգնած յերկու զծերի մեջտեղը: Նրա շուրջը փոթորկոտ քամին էր սուլում հեռազրաթելերի մեջ, գետնից ավլում էր ձյունը և շփում պիոներին վրա:

Մեքենավար Լևոնը նստել էր շոգեմեքենայի մեջ, մի կեղտոտ արկղի վրա, կրծում էր խոզի յուղը, ծամում էր սև հացով և վրան խմում եմալե մեծ բաժակով քաղցր թեյը: Ոգնականը ուրախ ուրախ կատակում էր նրա հետ և զեկավարում գնացքը:

— Սարգիս, — դարձավ մեքենավարն ոգնականին, — ախր մագալու մարդ ես դու, չեթե այդքան հավեսով և ուրախութեամբ ես պատմում ձեր գլուղի մասին, միթե հիմա չես փոշմանել, փոր չեկել ես քաղաք և դառել բան-վոր:

Ոգնականը նայում էր ճանապարհը դիտող փակ պատուհանից դուրս, տե՛սում էր դաշտերի փոթորկող ձյունը, հրճվում էր նրա վայրենի պարով և ուրախ շնչում մեքե-նայի յուզոտ, քարածուխոտ, նավթոտ ոգը: Նա ուզեց պատասխանել մեքենավարին, բայց հանկարծ տարորինակ մի ձայն հանեց, դեմքով կպավ պատուհանի ապակուճ և լար-ված ուշադրութեամբ նայեց առաջ:

— Լեոն... մի մարդ է կանգնել դժերի մեջտեղը և ձեռներն է շարժում... գեկուցեց ոգնականը և արագ շշակի կոթը քաշեց:

Լեոնը վեր թռավ տեղից, դիպավ փոքրիկ սեղանի վրա դրված թելի բաժակին և վար գցեց: Ջուրը սնդիկի գնդիկների նման ցրվեց ամեն կողմ յուզոտ հատակի վրա և թափվեց դուրս:

— Ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել, — կանչեց մեքենավարը, կարծես չլսելով ոգնականի ասածը և թռավ պատուհանի մոտ ու նայեց առաջ... Դաշտերում և հեռվի կտուրների վրա բայից քամին սրբում էր ձյունը և փոթորկվում ողի մեջ... Հեռվում մի փոքրիկ մարդ կանգնել էր ռելսերի մեջ տեղը և ձեռքով շարժում էր ինչ վոր մի սև բան:

— Սարգիս, չի փախչում, դուցե վտանգ կա... սու-լի՛ր, սուլի՛ր... Ես արգելակները կսեղմեմ անիվների, դու-ցե՛ կանգնեցնես, գնացք: Նա շտապով բացեց հնոցի դուռը և անցավ դործի:

Ոգնականի դեմքի վրայից սառ ջրախեղի կաթիլներ

եղին գլորվում: Նա սաստիկ վախեցած նայում էր պա-տուհանից դժերի մեջ կանգնած, արագ մոտեցող մարդուն և քաշում էր շշակի կոթը և սուլում...

Հնոցի մեջ կրակը մոնչում էր և կարմիր, կապույտ լոյքերով լափում դեռ չայրված քարածուխի կտորները:

Մեքենավարը շտապ-շտապ փակում էր մեքենայի ինչ վոր մասեր, գոլորի՛ չեր բաց թողնում, արգելակները սեղմում անիվների վրա և ամեն միջոց գործադրում դը-նացքը կանգնեցնելու համար:

Ոգնականը ձգել էր շշակի կոթը ու սուլում էր, սուլում:

Վագոնների մեջ սաստիկ անհանգստութուն էր ըն-կել: Բոլորն էլ վախով բռնված շտապում էին դռների մոտ փակ պատուհաններն էլին բաց անում, ահավոր աչ-քերով նայում առաջ, բայց միշինչ չեղին կարողանում տեսնել և անհանգիստ ու լարված ջղերով հարցնում էին, թե ի՞նչու չեն այնքան սուլում, այսպես յերկար, կցկտուր չարագուշակ... Հե՛ վոր կայարանը դեռ հեռու չէ...

Դամին քրքջում էր, սուլում հեռադրաթելերի արանք-ներում, վագոնների անիվների մոտ ու գեանից ձյուն հա-վաքելով շփում էր պատուհաններից ու դռներից նայող ճամբորդների յերեսներին:

Գնացքի աջագլուխը սկսել էր դանդաղել ավելի ու ավելի:

4

Պրոնեք վագոններ դեռ կանգնել էր իր տեղում, յեր-կու ձեռքերը գլխից վեր բարձրացրած, աջով շարժում էր գլխարկը և աղաղակում: Դամին ֆոֆուացնում էր վերա-կուլի փեշերը, փափուկ մազերն իր սր էր տալիս և ձյան հատիկները շփում դեմքին, ձգված ու բարակ, վրին, ականջ-ների մեջ ուղղակի:

Գնացքը մոտենում էր հեվալով, շնչառալու և հետըզ-
հետե մեծանալով, աղմկում էր, գոլորշի փչում լերկու-
կողմերից:

Վոչինչ չէր մտածում այդ քաջ պիոները, վոչինչ չէր
զգում, վոչինչ չէր կարողանում հիշել. գիտեր միայն, վոր
պետք է կանգնել այդ տեղ՝ մահվան այդ չերկու սև գը-
ծերի մեջ, վորպեսզի կանգնեցնի այդ ֆշշացող, հեացող
լերկաթե հսկա գազանին, վոր հարյուրավոր մարդիկ չմեռ-
նեն:

Մոտեցող, մեծացող գնացքի շունչն արդեն զգում էր
Վանյան ու դողում ամբողջ մարմնով: Իսկ գնացքը գալիս
էր, գոլորշի լեր փչում կողքերից և սուլում էր, սու-
լում էր ..

Տասյերեք տարեկան տղայի սիրտը չկարողացավ տա-
նել այնքան հանկարծահաս սարսափը. նրան թվաց, վոր
գնացքը թռավ, հասավ իրեն... Նա ճշաց ու որորվեց կանգ-
նած տեղում...

— Մամա...

Աչքերը մշուշվեցին, թվաց թե լերկաթե հսկան դար-
կեց իրեն... տրորեց իր տակը ու անցավ... նա անզգա
փովեց գետնին, ձների մեջ:

Քամին վազում էր, սուլում և շփում էր ձյունը պի-
ոների վրա:

Գնացքը կանգ առավ պիոներ Վարդգեսից միայն
հինգ քայլ հեռավորության վրա:

Մարդիկ վագոններից թափվեցին դուրս և վազեցին
առաջ:

Մեքենավարն արագ վար իջավ շողմնեքենայից, վա-
զեց գնացքի առաջ և գրկեց, բարձրացրեց ուշաթափ պի-
ոներին ու սոսկաց, չեք նկատեց ճաքած ուկար: Կրծքին
սեղմեց իրանյ այդ փոքրիկ ազատության, ջերմ-ջերմ համ-

բուրեց նրա գունատ ճակատը և գրկած վազեց դեպի գը-
նացքի սանիտարական բաժանմունքը:

Ճանապարհորդներն ուրախ ու հուզված վազում էին
մեքենավարի լետևից և ուզում էին տեսնել այն հերոս
տղային, վոր կարողացել էր գնացքը փրկել անխուսափելի
խորտակումից:

Ջյունախառն քամին մռնչում էր, սուլում, ծեծում էր
վագոնների կողերը և աղմուկով գալարվում, անցնում վա-
գոնների տակից, փչում էր գետնի ձյունը և վազում հե-
ռու, հեռու...

Քիչ հետո գիծը նորոգեցին և գնացքը նորից սուլեց,
քաշեց վագոնների շարքը և ուրախ աղմուկով շտապեց
կայարան:

1929 թ.

Յերևան

ՔԻՄԻԱ ԶԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԽՍՀ

ՀՀ Ազգային գրադարան

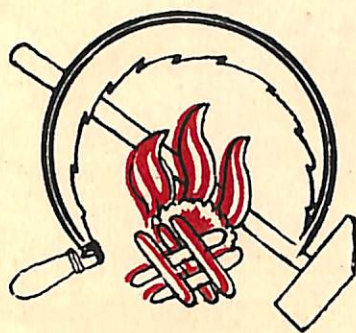

NL0399022

ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ.

6339

471
5000

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ПОСТОЯННОГО
Департамента Наук
СССР

АГАРОН
ХРАБРЫЙ ПИОНЕР
ГИЗ. ССРА ЭРИВАНЬ